RADIO FREE EUROPE
EAST EUROPE RESEARCH & ANALYSIS
CZECHOSLOVAK UNIT

PŘEHLED TISKU

Číslo: 214/X Datum: 11.září 1967

OBSAH

Ing. Miroslav BLÁHA: /Rudé právo/	Jaký má být průplav Dunaj-Odra-Labe	str. 2
Dr.M.JAKEŠ: /Rudé právo/	O připravovaných úpravách hospodaření s byty	str. 3
generálmajor ing.K.PEPRNÝ: /Rudé právo/	Ochrana státní hranice je svrchovaná záležitost svrchovaného státu	str. 5
-s-: /Rudé právo/	Čtvrt milionu cikánských obyvatel ČSSR	str. 6
-s-: /Rudé právo/	V čs. velkoměstech žije 15 procent obyvatelstva	str. 6
/k/: /Zemědělské noviny/	Komu pomáhá Mňačko	str. 7
Jiří VANČURA: /Práce/	Opustí-li nás...	str. 8
/K/: /Obrana lidu/	Směr: město Togliatti	str. 10
red.: /Hospodářské noviny/	Hlemýždi mají konkurenty	str. 10
/Pša/: /Hospodářské noviny/	Cestovní horečka stoupá	str. 11
Ing.Josef SEDLÁČEK : Ing.Václav PETRÝDES /Hospodářské noviny/	Hrudkovny, co dál?	str. 12
Vladimír KOUCKÝ: /Život strany/	Mezinárodní význam Října	str. 13
Richard SEEMANN: /Reportér/	Posledních 169 dní míru	str. 17

RUDÉ PRÁVO, 5. září 1967, str. 3

Jaký má být průplav Dunaj-Odra-Labe

Připravované průplavní spojení Dunaj—Odra—Labe přitahuje na sebe stálou pozornost, před časem např. bylo i předmětem celostátní konference, kterou uspořádalo v Ostravě ministerstvo lesního a vodního hospodářství. Psali jsme už, na čem realizace tohoto velkorysého technického projektu závisí. K některým dalším otázkám našich čtenářů o budoucím průplavu nám dal vysvětlení tentokráte představitel stavbařů ing. MIROSLAV BLÁHA, vedoucí odboru technickoekonomická koncepce ministerstva stavebnictví.

V novém komplexním pojetí říční dopravy, které se v ČSSR sleduje od roku 1960, tvoří soustava Dunaj—Odra—Labe nejen uzlový článek spojení evropských vodních cest mezi Severním, Baltským a Černým mořem, ale spolu s již budovanou vodní cestou Rýn—Mohan—Dunaj vytvářejí obě soustavy základní okruh evropské sítě, daný dunajskou vodní cestou (Rýn—Mohan—Dunaj), Rýnem (soustava vodních cest západní Evropy), Labem (Dunaj—Odra—Labe), Odrou, Vislou, Bugem a napojení na vodní cesty dněperské oblasti.

Soustava Dunaj—Odra—Labe má tři větve. Dunajská větev navazuje na vzdutí hladiny řeky Moravy, dosažené předpokládaným společným československo-rakouským vodním dílem na Dunaji u Bratislavy; pro případ, že k realizaci tohoto díla nedojde, počítá projekt s náhradním řešením. Celková délka je 209 km a výškový rozdíl, překonaný 13 stupni, je 134 m. Oderská větev navazuje na dunajskou u Teplic, má délku 119 km, vzestupná část je tvořena jedním 10m stupněm; sestupná má 6 stupňů o celkovém spádu 96 m. Labská větev o celkové délce 160 km navazuje na dunajskou u Přerova, s Labem se spojuje u Pardubic, překonává vzestupnou trasou o 7 stupních výškový rozdíl 201 m a sestupnou trasou o 5 stupních výškový rozdíl 207 m.

Vodní cesta je navržena podle IV. třídy mezinárodní klasifikace a řešena pro dvousměrnou plavbu motorových lodí nebo tlačných souprav o nosnosti 1500—3000 t. Šířka plavební dráhy se uvažuje od 32 m (kanály) do 50 m (říční úseky), minimální plavební hloubka od 2,8 m (říční úseky) do 3,5 m (kanály). Celková doba, potřebná k překonání vzdálenosti od Labe k Dunaji (Pardubice—Bratislava), nebo mezi Odrou a Dunajem (státní hranice ČSSR—PLR—Bratislava) se předpokládá okolo dvou dnů.

Mezi Dunajem a Odrou je možno překonávat výškový rozdíl plavebními komorami, na labské větvi u dvou vysokých stupňů (100 a 110 m) budou vybudována šikmá lodní zdvihadla s délkou dráhy 1 km. Největším možným zdrojem vody pro soustavu Dunaj—Odra—Labe je právě Dunaj, přičemž množství odebrané vody, jehož maximum spadá do období zvýšených průtoků Dunaje, je z hlediska bilančního (1—2 %) pro dolní podunajské státy zanedbatelné. Naopak, protože voda z Dunaje se bude čerpat při nízkých přirozených průtocích Moravy, Odry a Labe, tzn. v jejich suchých obdobích, představuje toto přečerpávání zvýšení kapacity vodních průtoků až o 50 %. Přitom se pro případ větší vodnosti toků, jimiž je soustava vedena, počítá s instalací čerpadlových turbín, které výrobou elektrické energie by nejen kryly energetickou potřebu pro přečerpávání vody (600 mil. kWh v »suchém« roce, 200 mil. kWh v »průměrně vodném« roce), ale navíc by přebytkem své produkce posilovaly energetickou síť.

Výstavbu soustavy Dunaj—Odra—Labe se předpokládá rozdělit na jednotlivé etapy. Orientační lhůta celkové výstavby je uvažována v rozpětí 7—10 let při koncentraci stavební kapacity zhruba o 5000 pracovnících. Stavebně montážní práce představují víc než 90 % investičních nákladů. Soustava je tvořena podle současných technických znalostí a výrobních zkušeností z hlediska stavebního bez mimořádných obtíží proveditelnými zemními hrázemi, jezy, plavebními komorami, čerpacími elektrárnami nebo čerpacími stanicemi. Složitějším problémem budou pouze šikmá lodní zdvihadla (železnice).

Z orientačního přehledu objemu hlavních stavebních prací a potřeby hlavních materiálů vyplývá, že se jedná o:

79 mil. m^3 výkopu
53 mil. m^3 násypu
5,4 mil. m^3 betonářských prací
asi 7 mil. m^3 štěrku
3 mil. m^3 kamene
1,6 mil. t cementu a
200 tis. t ocelí.

Výhodou plavebního spojení Dunaje, Odry a Labe je, že nemá být uskutečněno jako jednoúčelová vodní cesta, ale jako součást víceúčelového komplexního využití (vodohospodářství, zemědělství, energetika, osídlení, průmysl), čímž bude samozřejmě rentabilita stavby příznivě ovlivněna. Realizace tohoto velkorysého technického projektu přesahuje zájmy jedné země a přinese užitek dalším evropským státům. Považuje se proto za účelné připravit a realizovat toto průplavní spojení jako evropský projekt za spolupráce zainteresovaných evropských států.

RUDÉ PRÁVO, 5. září 1967, str. 5

ROZHOVOR S NÁMĚSTKEM MINISTRA VNITRA Dr. M. JAKEŠEM

O připravovaných úpravách hospodaření s byty

V minulých dnech projednávaly některé výbory NS návrh zásad pro změnu a doplnění zákona č. 41/1964 Sb. o hospodaření s byty. Požádali jsme náměstka ministra vnitra soudruha dr. Miloše Jakeše, aby nám odpověděl na otázky, které má úprava zákona o hospodaření s byty řešit.

□ Zákon o hospodaření s byty není příliš starý — jaké jsou hlavní důvody pro jeho změnu?

Důvody, pro něž přistupujeme po uplynutí poměrně krátké doby tří let k úpravě zákona o hospodaření s byty, jsou velmi závažné. XIII. sjezd KSČ stanovil, že je třeba vytvářet širší materiální a organizační předpoklady pro účast obyvatelstva, podniků a závodů na správě, údržbě a další výstavbě bytů a pro rozšíření přímého podílu obyvatelstva při uspokojování jeho bytových potřeb. Tento nový přístup k řešení bytového problému byl promítnut do politicko-hospodářských opatření vlády, zejména úpravou jednotlivých forem bytové výstavby a jejich financování. Rozhodující je, že těžiště zajišťování bytové výstavby nebude napříště ve státní bytové výstavbě. Podstatně se zvýší účast obyvatelstva a podniků na bytové výstavbě, a to formou družstevní výstavby, výstavby podnikových bytů a rodinných domků.

Zatímco v letech 1961—1965 bylo z prostředků státního rozpočtu vystavěno 36,7 % bytů, v letech 1966—1970 to bude pouze 14 % bytů. Je samozřejmé, že stát bude podporovat ostatní formy bytové výstavby, především výstavbu družstevní, která spolu s výstavbou podnikovou představuje 60 % celkové bytové výstavby. Rozsah individuální bytové výstavby rodinných domků zůstává zhruba na stejné úrovni.

Tyto formy bytové výstavby a jejich rozsah umožní rozvinout a využít aktivity občanů, stavebních bytových družstev i podniků, neboť je možné ve větší míře uplatnit svépomoc, využít místních zdrojů materiálů apod.

Státní bytová výstavba bude od 1. ledna 1968 nahrazena bytovou výstavbou komunální, která bude národním výborům plně finančně krytá ze státního rozpočtu. Je však možné, aby národní výbor — za předpokladu kapacitního a materiálového krytí — rozšířil objem komunální bytové výstavby pomocí vlastních finančních prostředků.

Pro zajištění rozvoje všech forem bytové výstavby je přirozeně třeba vytvořit podmínky i v právních normách, především v zákoně o hospodaření s byty, a uvést v soulad zvýšený přínos podniků při bytové výstavbě s jejich pravomocí při přidělování bytů. V rámci daných možností je třeba také rozšířit pomoc vlastníkům rodinných domků při nastěhování do rodinného domku.

Úprava zákona o hospodaření s byty má podnítit iniciativu a zájem o jednotlivé formy bytové výstavby, dát stavebníkům zákonné záruky, za jakých podmínek mohou s vystavěnými byty disponovat. Z toho ovšem nutně také vyplývá závěr, že nadále nelze počítat s povinností národních výborů, že musí řešit každou bytovou žádost, a činit je zodpovědnými za uspokojování bytové potřeby všech občanů.

□ Jaké principy jsou v návrhu uplatněny a jaká práva a povinnosti vyplynou pro občany a pro národní výbory?

Zákon o hospodaření s byty stanoví v podstatě působnost národních výborů při přidělování bytů ze současného bytového fondu i z nové výstavby, stanoví podmínky pro získání bytů a práva a povinnosti vlastníků a správců bytového majetku, které souvisejí s přidělováním bytů.

Národní výbory budou mít i nadále v souladu se zákonem o národních výborech celkový dohled nad prová-

děním bytové politiky. Plně budou hospodařit s tím bytovým majetkem, který přímo spravují nebo který spravují bytové organizace řízené národními výbory. Rozsah tohoto bytového fondu se v důsledku nižšího rozsahu státní (komunální) bytové výstavby bude v příštích letech zvyšovat jen nepatrně. Proto má také v zákoně dojít k důležité změně: do seznamu uchazečů o byty, které budou nadále přidělovat národní výbory, bude zapsán jen takový uchazeč, který nejen v obci nemá vlastní byt nebo bydlí v bytě zdravotně závadném nebo zdravotně nevhodném, ale který kromě toho nemá ani předpoklad opatřit si byt vlastními prostředky.

Je pochopitelné, že se tím sníží okruh občanů, kteří budou mít nárok na zápis do seznamu uchazečů o byt u národního výboru. Je to proto, že národní výbory nebudou mít možnost uspokojit všechny uchazeče a musí proto při přidělování bytů pamatovat na uchazeče nejpotřebnější, tj. na rodiny s více dětmi, na rodiny z asanovaných a demolovaných domů a na žadatele, kteří v obci plní důležité společensky, pro celek potřebné a užitečné funkce.

□ Jak budou hospodařit s byty podniky, podle jakých měřítek je budou přidělovat?

Podnikové byty mají být podle návrhu zásad zcela vyňaty z přidělovacího práva národních výborů. Půjde o byty, které si podniky vystavějí z vlastních prostředků nebo které již spravují, popř. o byty, které na základě dohody převezmou od dosavadních vlastníků či správců (zpravidla bytových organizací národních výborů).

Takové podnikové byty má podle návrhu přidělovat vedení podniku spolu s odborovou organizací. Zákon přímo nestanoví hlediska, podle nichž bude podnik postupovat. Kritéria zřejmě nebudou u všech podniků stejná: bude to jak hledisko potřeby podniku získat či stabilizovat určité pracovníky, tak hledisko sociální. Důležitou funkci zde bude mít organizace ROH, od níž nutno očekávat, že bude střežit správný postup při přidělování bytů a nepřipustí narušování obecných zásad bytové politiky.

Toto dispoziční právo podniků ovšem znamená, že při zrušení užívacího práva pracovníka, který přestal pro podnik pracovat, nebude mít národní výbor povinnost obstarávat náhradní byt, i když samozřejmě takové situace pomůže řešit, pokud k tomu bude mít možnost. Lze předpokládat, že také z tohoto důvodu budou podniky pečlivěji vybírat uchazeče o podnikové byty a přidělovat je těm svým pracovníkům, u nichž budou mít záruku trvalého a dobrého pracovního výkonu.

□ Do jaké míry se úprava zákona dotýká družstevní výstavby?

Byty stavebních bytových družstev zůstanou i nadále vyňaty z působnosti zákona. I u nich ovšem platí požadavek dodržování obecných zásad bytové politiky. Do zásad pro přidělování bytů stavebních bytových družstev bude zařazeno ustanovení, že v pořadníku pro přidělení družstevního bytu se bude přihlížet nejen k bytové potřebě člena, ale také k délce jeho členství v družstvu.

□ Mnoho nesnází vzniká pro majitele rodinných domků proto, že pro nájemníky v rodinných domech není dostatek jiných bytů. Pomůže úprava zákona řešit tuto situaci? Nevznikne nebezpečí, že nájemník bude vystěhován do naprosto nevyhovujícího bytu?

– I když nelze počítat s tím, že národní výbory budou mít pro tyto účely více náhradních bytů, navrhují se některá opatření, která mají usnadnit nastěhování vlastníků do jejich rodinných domků. Tak bude možno přidělit uživateli bytu v rodinném domku i byt nepřiměřený (přeplněný), jestliže v takovém bytě v rodinném domku již bydlí. Vlastník domku bude mít možnost získat druhý byt, jestliže sám bydlí v rodinném domku v přeplněném bytě. Bude-li naopak chtít do uvolněného bytu v rodinném domku získat nájemníka, může si jej sám zvolit ze seznamu uchazečů o byt v obci.

Snaha zvýšit péči o údržbu bytového fondu má být podpořena ustanovením, že vlastníci obytných domů v soukromém vlastnictví, které však nejsou typickými činžovními domy a svým charakterem se blíží rodinným domkům, budou používat některých výhod vlastníků rodinných domků. Při uvolnění bytu v domě se do něho budou moci stěhovat. Nemá se na ně také vztahovat ustanovení o nadměrnosti bytů. Předpokládá se, že půjde o domy nanejvýše o 4 bytech, obývané vlastníky a jejich dětmi a rodiči.

Důležité je také navržené opatření, aby z přídělovacího práva byly rozhodnutím MNV vyňaty tzv. rekreační domky získané obvykle buď z konfiskovaného majetku, nebo adaptací domků, které již hrozily zchátráním. Je jistě správné, aby takové domky, o jejichž zachování se jejich nový vlastník zasloužil, byly z přídělovacího řízení vyňaty.

□ Co se rozumí pod návrhem, aby si uživatelé bytů hradili sami vnitřní opravy?

V souvislosti s úpravou zákona o hospodaření s byty se nepočítá s tím, že dojde ke změně občanského zákoníka a jeho prováděcích předpisů o rozsahu povinností vlastníka domu a uživatele bytu při provádění oprav a údržby bytů. Podle občanského zákoníka je vlastník (správce) domu povinen odevzdat a udržovat byt ve stavu způsobilém pro řádné užívání. Naproti tomu drobné opravy v bytě, související s jeho užíváním, a náklady spojené s obvyklým udržováním, hradí uživatel bytu.

□

Závěrem bych rád poznamenal, že celý návrh změn zákona je zatím ve stadiu projednávání a připomínek, že nejde o konečná rozhodnutí, takže jednotlivé zásady, popř. ustanovení, se mohou ještě pozměnit.

Rudé právo, 5.9.1967, str. 5

RUDÉ PRÁVO, 5. září 1967, str. 2

BESEDA S PŘEDSTAVITELI POHRANIČNÍ STRÁŽE ČSLA

Ochrana státní hranice je svrchovanou záležitostí svrchovaného státu

PRAHA 4. září (až) — V pátek odpoledne informoval náměstek ministra národní obrany a velitel Pohraniční stráže ČSLA generálmajor ing. K. Peprný novináře o některých dalších podrobnostech nedávných případů porušení naší státní hranice s Rakouskem, které se některým rakouským kruhům staly záminkou ke štvavé kampani proti Československu.

V poslední době jsou naše státní hranice, zejména s Rakouskem, vystaveny zvýšenému tlaku narušitelů. Za poměrně krátkou dobu bylo zadrženo na 200 osob, které se prokazatelně připravovaly k nelegálnímu přechodu státních hranic nebo se o něj pokoušely. Proti všem tvrzením západní propagandy o »nelítostných« zásazích našich pohraničníků tu přitom stojí skutečnost, že jen ve 4 % případů za celý letošní rok bylo při zadržování narušitelů státních hranic použito zbraní, zatímco plných 96 % pokusů o nelegální přechod bylo zmařeno bez použití zbraní. Použití zbraně proti narušitelům hranic je nejen podle platných předpisů, ale i v praxi pohraničníků nejkrajnějším prostředkem, k němuž se sahá jen v těch případech, kdy zůstala bez účinku všechna výstražná volání, pronásledování narušitelů, nasazení služebního psa k jejich zadržení a konečně varovné výstřely do vzduchu. Teprve potom pohraničníci nejen smějí, ale jsou přímo povinni použít zbraně. Za poslední léta není znám případ, že by pohraničníci byli překročili stanovená pravidla a použili zbraní bez vyčerpání předepsaných opatření.

Tak tomu bylo i v posledních případech, které v Rakousku zavdaly podnět k nepřátelské kampani proti naší zemi. V případě K. Šindara nadto zvlášť vyniká jeho bezohlednost, s jakou chtěl svůj násilný přechod do Rakouska krýt nasazením životů celé své rodiny, včetně dvouleté vnučky. Příslušník Pohraniční stráže nepoužil zbraně, ani když byl Šindarovým synem Karlem přímo napaden ve chvíli, kdy měl celou rodinu na naprosto jistý dostřel. Teprve když uprchlíci nereagovali na výstražné volání, vystřelil do země, aby nezasáhl rakouské území, kam dopadly jen střely odražené.

Řada skutečností svědčí o tom, že poslední případy narušení našich hranic s Rakouskem jsou součástí rozsáhlé provokační kampaně, již některé síly v Rakousku cílevědomě připravují. Tak v Šindarově případě vyčkával na rakouské straně v otevřeném voze volkswagen už od rána rakouský celní inspektor. Vystoupil z vozu, až když Šindarova rodina začala prchat k hranicím, a zcela zjevně jim pak pomáhal.

O tom, že incidenty na rakouských hranicích nebyly náhodné, svědčí i takové případy, jako se stal v neděli 3. září t. r. ve valtickém hraničním prostoru, kdy čtyři rakouští mladíci přijeli k hranicím na mopedech, jež nechali na rakouském území, a porušili pěšky náš prostor do hloubky asi 35 metrů. Po spatření naší pohraniční hlídky se vrátili na rakouské území, nasedli a odjeli do vnitrozemí. Když míjeli budovu rakouské celnice, byli zastaveni a odvedeni dovnitř. Přitom ovšem — stejně jako v řadě jiných podobných případů — už na cestě k hranicím jeli kolem rakouské celnice a museli být tamními orgány viděni. Přesto jim nikdo v jejich úmyslu nezabránil.

Zajímavé rovněž je, že zatímco z naší strany bylo letos rakouským úřadům bez zbytečných průtahů vydáno přes 40 rakouských státních příslušníků, kteří nelegálně překročili hranice k nám, rakouské úřady odmítají vydat některé naše státní příslušníky, kteří uprchli na jejich území ze strachu před postihem za trestné činy, mezi nimi i živly vyloženě kriminální, které tvoří mezi narušiteli značné procento.

Ochrana státních hranic — tak vyznělo závěr pondělní tiskové besedy — je svrchovanou záležitostí svrchovaného státu. Pohraničníci, kteří v posledních případech narušení hranic použili zbraní v souhlasu se všemi našimi předpisy na ochranu hranic, jednali tak, jak jim velela jejich povinnost a přísaha. Máme zájem udržovat s Rakouskem dobré sousedské styky. Nemůžeme však připustit zasahování do našich vnitřních věcí, mezi nimiž je ochrana státních hranic na předním místě.

6/214/X

RUDÉ PRÁVO, 1. září 1967, str. 5

Čtvrt milionu cikánských obyvatel ČSSR

Jak uvádí 3. číslo Demografie, bylo koncem minulého roku v Československu 221 525 cikánských obyvatel. Z nich už přibližně třetina žije obvyklým způsobem, třetina je schopna brzké asimilace, avšak třetina patří k obtížně vychovatelnému obyvatelstvu. Národní výbory, zejména na Slovensku, řeší nyní cikánskou problematiku se zvýšeným úsilím. Dobrovolný rozptyl, který se považuje za nejrychlejší a nejúčinnější řešení, se provádí z části do některých českých okresů, kde je nízké zastoupení cikánského obyvatelstva. Roční relativní přirozený přírůstek cikánských obyvatel je asi dvojnásobný proti celostátnímu průměru a odhaduje se na 10 až 12 promile ročně, což znamená, že ročně přibývá asi 2200 až 2400 cikánů. Absorbovat tento přírůstek není při rozptýlení cikánského obyvatelstva problémem. -s-

RUDÉ PRÁVO, 1. září 1967, str. 5

V čs. velkoměstech žije 15 procent obyvatelstva

K 1. červenci 1967 žilo v našich šesti velkoměstech 2 175 739 obyvatel, kteří zde měli trvalé bydliště. Za prvý půlrok v nich přibylo 11 142 osob: loňský celoroční přírůstek činil 25 219 obyvatel. Absolutně i relativně nejrychleji roste naše nejmladší velkoměsto, Košice, kde loni přibylo 6421 trvale bydlících a letos za šest měsíců 2966 obyvatel. V Praze loni přibylo 5090 lidí (letos 2264), v Bratislavě 4896 (letos 2464), v Ostravě 4146 (letos 1514), v Brně 3370 (letos 1150), a v Plzni 1393 (letos 784). K 1. červenci měla Praha 1 032 594 trvale bydlících, Brno 334 154, Bratislava 278 983, Ostrava 271 156, Plzeň 143 478 a Košice 115 374 lidí. Velkoměstské obyvatelstvo představuje 15,2 % československé populace. -s-

ZEMĚDĚLSKÉ NOVINY, 3. září 1967, str. 2

Komu pomáhá Mňačko

Když se spisovatel Ladislav Mňačko rozhodl opustit Československo a emigrovat do Izraele, očekával, jak prohlásil, že proti jeho osobě bude u nás rozpoutána zuřivá kampaň. Poněkud přecenil význam svého případu, k jehož podstatě už bylo řečeno vše v krátkém prohlášení Svazu slovenských spisovatelů i v následující zprávě, k níž byla zmocněna Československá tiková kancelář. A tak se jeho případ stal jen dobrou příležitostí pro západní buržoazní tisk, kterému naopak Mňačko poskytl v okurkové sezóně kýžené sousto k zuřivé kampani proti naší republice.

Snad nejzajímavější je v této souvislosti komentář reakčního západoněmeckého publicisty Mathiase Waldana, který vzal Mňačka okamžitě na milost a dokonce se mu omluvil za to, že s Mňačkem před třemi lety na jednom veřejném shromáždění v NSR tak ostře polemizoval. Podle jeho názoru prý teď Mňačko svým počínáním odčinil vše.

K tomu jistě není třeba mnoho dodávat. Pravicová a nejreakčnější část měšťáckého tisku na Západě v uplynulých dnech široce využívala Mňačkova odchodu z republiky a jeho prohlášení na Západě k štvavému a nenávistnému tažení proti Československu. Je politováníhodné, že se tak spisovatel Ladislav Mňačko stal jedním z nejsilnějších kalíšků buržoazní propagandy. Západoněmecký list Bonner Rundschau osvětluje Mňačkův případ z jiného, příznačného, a pro Mňačka nijak lichotivého hlediska: „Tak jak situace nyní vypadá," píše list, „znamená izolace Mňačka od jeho vlasti, jeho vyloučení ze strany a tím znemožnění prosazovat zevnitř liberální myšlenky, těžkou ztrátu pro Západ."

Najdou se však na Západě, dokonce i v západním Německu i některé rozumné a střízlivé hlasy. Západoněmecký časopis Die Tat v souvislosti s Mňačkovým případem napsal: „Spisovatel L. Mňačko se (svým počínáním) stal korunním svědkem proti mezinárodnímu uvolnění a poslouží jako argument, který se použije proti (západoněmeckým spisovatelům) H. Böllovi, G. Grassovi, P. Walssovi a H. Enzensbergerovi, když se tito spisovatelé budou i nadále kriticky zabývat politickými poměry a společenskou formou Spolkové republiky, nebo když budou chtít navázat rozhovor se spisovateli ze socialistických zemí."

Velice vítanou pomoc poskytl Mňačko západní propagandě i v souvislosti s tragickým případem amerického občana Ch. Jordana, viceprezidenta americké židovské podpůrné organizace Joint Distribution Committee. Britskému dopisovateli listu Time, který se zapletl Mňačka, co soudí o úmrtí Ch. Jordana, vyložil Mňačko ničím nezdůvodněné a naprosto nezmyslné mínění, že Ch. Jordan se stal obětí antisemitismu v Československu. Přestože i lékaři ze Švýcarska a sami američtí lékaři potvrdili, že na těle utonulého Ch. Jordana nezjistili žádné stopy po nějakém násilí. V tomto případě byl tedy Mňačko ještě horlivější, než některá americká úřední místa.

Skutečnost, že spisovatel Ladislav Mňačko byl přitom od místa Jordanovy nehody již tisíce kilometrů daleko, svědčí o tom, na jakých pochybných a navečených argumentech Mňačko zakládá své soudy. Západoněmecký list Die Tat si v této souvislosti všímá i Mňačkova rovnítka, které ve svém prohlášení v listě Frankfurter Allgemeine například položil mezi egyptského prezidenta Násira a saigonského diktátora Kyho. „Člověk musí být ochoten ignorovat posledních patnáct let egyptské historie," píše Die Tat, „pád britské loutky Faruka, způsobený převratem mladých egyptských důstojníků, znárodnění Suezského kanálu a vzápětí následující britsko-francouzsko-izraelský útok proti Egyptu i sociální proměny v této zemi, aby došel k tak jedinečně falešnému úsudku. A Mňačko to dokázal," lituje Die Tat a dodává: „Ve chvíli, kdy byl Mňačko na cestě do Izraele, izraelský ministr národní obrany generál Dajan zdůvodňoval před kongresem své strany izraelský nárok na části dnes okupovaného arabského území. Svým pokusem ospravedlnit výbojnou politiku izraelských militaristických kruhů neprojevil Mňačko rozhodně solidaritu s rolníky z kibuců – izraelských zemědělských družstev a s izraelskými dělníky, ale vyslovil se pro výbojnou politiku generála Dajana," uzavírá list a ptá se: „Znamená to i Mňačkův odchod z řad protifašistických spisovatelů?"

(k)

8/214/X

PRÁCE, 3. září 1967, str. 3

Odjíždějí nás...

NEDĚLNÍ ESEJ

JIŘÍ VANČURA

Stále častěji teď čteme o „odlivu mozků". Není to, jak by snad název napovídal, pojmenování duševní choroby, hromadného úbytku rozumových schopností, ale nový termín, natolik časový, že mu v tomto týdnu byla věnována mezinárodní konference. V Lausanne delegáti z mnoha zemí po dva dny horlili především proti Spojeným státům, jejichž podnikatelé stále více importují talenty a odborníky. Prostý obchodnický počet: nač investovat do výchovy tvůrčích pracovníků, když je snazší a levnější přeplatit hotového, už osvědčeného specialistu z cizí země.

Týká se tento odliv také nás?

Před časem jsem mluvil s naším pracovníkem jaderné energetiky po jeho návratu ze studijní cesty. Na okraji rozhovoru se mi zmínil o nabídce, kterou mu tam učinila velká britská firma: ideální podmínky k výzkumné práci a měsíční plat vyjádřený v librách čtyřmi ciframi. „V životě se na ně nezmůžu," — „A proč jste nepřijel?" Usmál se: „Copak tohle je hlavní?"

Chtěl jsem rozhovoru novinářsky využít, naštěstí jsem včas dospěl k názoru, že bych tohoto člověka urazil. A nejen jeho, i stovky dalších. Jde snad o pouhou příležitost?

Naši špičkoví odborníci nepatří ve světě k nejlépe placeným. Navíc se často třeba vědec nebo konstruktér chtě nechtě zabývá i řadou podružností, které neodpovídají jeho talentu a kvalifikaci. Přitom se tito lidé mohou v cizině dobře uplatnit; dostávají různé nabídky a nechybí jim ani příležitost k jejich využití. Občas je přijme člověk chytrý, nikoli však moudrý, nikoli ten, kdo zná pořadí skutečných životních hodnot.

Ze hranicemi lze získat obživu, třeba i lepší, jiné přátele, třeba i věrnější. Také novou vlast, alespoň v právním smyslu státního občanství. Pouze domov — je nenahraditelný. Jen na jednom místě ve světě je údolí s tím nejmilejším potokem. Sad, ve kterém kradl hrušky. Monogram vyrytý kdysi nožem do kmenu. Dvacet třicet let žije bez nich, a pak ho posedne prudká touha, z touhání bolestná, jestliže se už nemůže naplnit.

Znám případ vědce, který se před devíti lety nevrátil z mezinárodního kongresu, pořádaného v západní zemi. Dnes je universitním profesorem ve Spojených státech. Pravděpodobně má pěkný automobil i dobře zařízený byt, jisté je, že po tři roky za sebou mohl trávit dovolenou v Evropě. V malé rakouské vesnici, hned vedle našich hranic. Chodíval tam na procházky. — dívat se triedrem na českou stranu Šumavy. Letos k nám přijel jako turista. Nikoli domů, jen jako host v bývalém domově. S jakými pocity přijížděl a s jakými se pak vracel?

Možná však, že stesk po domově nepřipadne těm, jejichž pobyt v cizině má hlubší smysl. Zkušenosti, které se dají sledovat už od doby pobělohorské a zdaleka se netýkají jen českých vlastenců, svědčí ovšem jinak. I vojáci z našich zahraničních jednotek za druhé světové války to nejednou vyjádřili ve svých denících a pozdějších vzpomínkách. Pocit osamocení se nevyhnul ani lidem, kteří opustili domov právě v zájmu svého domova. A těm, kdo ho opouštějí dnes? Nikoli v cestě za lepším, ale — jak ujišťují — aby za hranicemi prosazovali svá ideály?

Stokrát se chce dát za pravdu prohlášení, které slovenští spisovatelé vydali po odchodu Ladislava Mňačka: zápas za dokonalejší podobu socialismu mohou dnes naši lidé uskutečňovat a dovršit jen na půdě své vlasti. Opačný postoj — bez ohledu na upřímnost případných tvrzení — dezorientuje méně zkušené, a především oponují charakterovou podstatu českého a slovenského lidu. Máme tradiční, hlubokou, historicky oprávněnou nedůvěru k těm, kdo nám přes hranice chtějí urovnávat poměry a napravovat hlavu. Tato země byla kdysi marným cílem tří křižáckých výprav. Od té doby sice uběhlo pět set let, ale husitský odpor, jakási tuhost v kolenou, která brání klekat před cizími modlami, opatrné naslouchání lidem, co jedí cizí chléb, se přenesly až do současnosti. Stačilo, aby vůdci měšťácké opozice začali po Únoru mluvit na vlnách patentované svobody, a zanedlouho ztratili své stoupence...

Ne, z druhé strany hranice, ačkoli tam žijí miliony poctivých lidí, řešení našich problémů nečekáme. A těm, kdo třeba neodešli za bohatším stolem, i jim nakonec zůstane pocit prázdna, promarněného osudu. Jediné přání mnohých emigrantů — umřít tam doma — není jen steskem lidského podzimu, ale především trpkou sebekritikou, daní za léta vykořenění. Lidé moudří tohle znají dřív, než bývá pozdě.

Avšak, co s různými Šindery. To jest s lidmi, kteří stůj co stůj chtějí odejít. Potřeba domova není všeobecná, stejně jako mnohé další „zbytné" potřeby, i ona předpokládá určitou kulturní a citovou vyspělost. Co s těmi, kteří domov oželí?

Jako občan se přimlouvám za tekovou praxi v udělování vystěhovaleckých pasů, která je nenechá na pochybách, že svého vytouženého cíle dosáhnou. A snad ještě také za větší váhavost při zpětném přijímání lidí, kteří časem poznali, že ve společnosti s tak četnými zábranami a předsudky to žádný přistěhovalec nemá lehké.

Samozřejmě, nebudeme připisovat k „odlivu mozků", dodávat chytrým počtářům levné odborníky; šest nebo deset let speciální přípravy nemůže společnost investovat za pouhé poděkování. Nikdo rozumný by také neposílal do cizích služeb člověka s výsledky výzkumu (zpravidla nejen vlastního), který jsme financovali. Avšak ostatní, kteří nemají podobné závazky? A zejména všelijací Šindarové, lidé nepokojné krve a velice sporných hodnot, s utkvělou představou koláčů bez práce? Jednotlivci i několikrát trestaní za pokus o překročení hranice, vymýšlející fantastické plány útěku, vhodné nástroje k ostudným provokacím? Když je tam za hranicemi někdo chce přijmout?

Snad se uchytí, snad si budou stýskat, každý je konec konců strůjcem svého osudu. Jedno je jisté: opustí-li nás, my rozhodně nezahynem.

Práce, 3.9.1967, str. 3

OBRANA LIDU, 2. září 1967, str. 2

Směr:
město Togliatti

Snad lze říci, že československo-sovětská hospodářská spolupráce vstoupila do nové fáze. Letos zahájily činnost skupiny odborníků, které mají na svých úsecích prozkoumat širší možnosti výrobní specializace a kooperace, zejména u vybraných strojírenských oborů a chemického průmyslu. Výsledkem jsou některé konkrétní dohody.

Bylo například předběžně dohodnuta spolupráce v automobilovém průmyslu. Budeme dodávat karburátory, benzinová čerpadla, reflektory a další výrobky pro výrobu osobních vozů Fiat 124 v rozestavěné automobilce u města Togliatti. Těmito dodávkami vykompenzujeme dovoz nových osobních aut (i sovětských Fiatů), jichž chceme po roce 1970 odebírat větší množství. Počítá se také s dodávkami čs. nákladních automobilů, trolejbusů a chladírenských souprav do SSSR.

Další dohody byly uzavřeny na úseku výpočetní techniky, polovodičové techniky, chemického průmyslu a můžeme počítat se spoluprací i při rozvoji barevné televize. V nejbližší době má být zpracován plán společných prací. SSSR nabídl, že dodá kompletní linku na montáž obrazovky pro barevnou televizi s úhlopříčkou 59 centimetrů, a podobnou spolupráci lze očekávat i při výrobě přijímačů pro barevnou televizi.

V jednání jsou také dodávky speciálních strojů a zařízení pro výstavbu dálnice a nyní, po nových rozhodnutích, samozřejmě i pro výstavbu pražského metra. Jaderná energetika, elektrotechnický průmysl, zemědělské stroje — to jsou další úseky, v nichž vzájemná dělba práce přinese oběma stranám prospěch.

To je samozřejmě jen několik málo příkladů vzájemné čs.-sovětské spolupráce. Další konkrétní dohody jistě budou následovat. Ve vědeckých a výzkumných ústavech SSSR pracují dnes tři miliony!!! vysoce kvalifikovaných odborníků. Bude jen k našemu prospěchu, nenecháme-li ležet ladem zkušenosti, poznatky a pracovní výsledky, k nimž bychom se jinam museli draze a zdlouhavě propracovávat. Že na oplátku nabídneme poznatky vlastní, je samozřejmé.

(K)

HOSPODÁŘSKÉ NOVINY, 1. září 1967, str. 12

HLEMÝŽDI MAJÍ KONKURENTY

Hlemýždím tempem pokračuje přestavba závodu na výrobu válcovaného materiálu Kovohutí n. p. v Povrlech na Ústecku, jež měla být ukončena už před třemi lety. Generální dodavatel stavební části — teplická správa Konstruktivy Praha však rekonstrukci ukončí až v roce 1969. Jak se zpravodajka ČTK informovala u podnikového ředitele Kovohutí Ing. Jiřího Svobody, jde především o přestavbu základních výrobních provozů — dvou válcoven a stévárny, o instalaci čistíren odpadních vod a trafostanice v celkové hodnotě téměř 200 mil. Kčs. Projekt přestavby byl vypracován před 10 lety. Od té doby se Kovohutě změnily ve staveniště. V jejich skladech už pět let »odpočívá« celý komplex strojů, dovážených ze zahraničí. Milionové položky představuje např. mořicí linka na úpravu plechů a pásů z Rakouska a frézovací linka z Anglie. Tyto a další stroje, jež svými výkony udivovaly svět před loty, byly nahrazeny už modernějšími mechanismy. Údržbářům Kovohutí připadl jen smutný úkol: pečovat o jejich lak a odstraňovat rez. Ekonomové závodu rok od roku sčítají statisícové částky, jež přibisují na konto skladování nevyužitých a zastaralých strojů.

HOSPODÁŘSKÉ NOVINY, 1. září 1967, str. 12

Cestovní horečka stoupá

Přes 1,5 milionu zahraničních turistů přijelo do Československa v první polovině letošního roku. Ve srovnání se stejným obdobím loni je to o 404 000 osob více. Z toho 1 193 850 návštěvníků bylo ze socialistických zemí (vzrůst představuje 31,8 procenta), a 332 304 ze západoevropských a zámořských států (vzrůst o 22,3 procenta).

Výsledky letošního prvního pololetí ukazují, že zájem turistů o ČSSR není jen dočasnou módou, ale že má zřejmě trvalejší charakter. V jarním období se v posledních letech vytvořily dvě návštěvnické »špičky« — velikonoce a letnice, kdy se zejména u občanů z Rakouska a NSR stává návštěva Prahy a dalších měst jakousi tradicí.

Ze socialistických zemí jsme uvítali nejvíce turistů z NDR — téměř 425 000 osob, což proti loňskému prvnímu pololetí je téměř dvojnásobek. Počet turistů z NDR v dalších měsících ještě vzroste zásluhou uzavřené dohody o bezvízovém styku mezi vládami ČSSR a NDR. Téměř dvojnásobně proti loňsku se zvýšil i počet přijíždějících osob z Jugoslávie a SSSR a vzrůst návštěvnosti je zřejmý i u bulharských občanů.

Mezi hosty z kapitalistických zemí jsou na prvním místě turisté z Rakouska, kterých jsme uvítali zhruba 144 000, více než 100 000 zájemců k nám přijelo i z NSR. Další místa v žebříčku návštěvnosti zaujímají Holandsko (počet turistů z této země letos vzrostl téměř trojnásobně proti loňsku), USA, Francie, Itálie a severské státy.

Průměrná délka pobytu turistů z kapitalistických zemí je 5,4 dne. Nejdéle se u nás zdržují návštěvníci z Afriky (průměrně 14,6 dne) a hosté z Řecka (9,8 dne). Více než týden však v Československu setrvávají i návštěvníci z Belgie, Lucemburska, Francie, Švýcarska, Velké Británie, Izraele, Austrálie a severských zemí. Z velkého počtu návštěvníků jen část — 17,2 procenta — přijelo prostřednictvím Čedoku.

Cestovní horečka zachvátila i čs. občany. Do socialistických zemí odcestovalo 520 000 osob (tj. o 80 tisíc více než v prvním pololetí 1966) a do kapitalistických států 61 000 osob (tj. o 25 000 více). Ze statistiky vyplývá, že klesá počet čs. občanů, kteří cestují jen do sousedních zemí a naopak vzrůstá počet těch, kteří směřují do vzdálenějších, ale přímořských států jihovýchodní Evropy.

Ve dnech, kdy mnozí tráví dovolenou u moře, nebo na cestách, uzavírají již cestovní kanceláře se svými zahraničními partnery smlouvy a dohody na příští rok. V uzavřených i připravovaných smlouvách Čedoku se objevují nová místa, trasy i formy. Většina z 28 000 turistů, kteří příští rok navštíví SSSR, pocestuje letadlem a jejich cílem bude vedle tradičních míst i Jalta a nová střediska u Soči, poprvé se také pojede na trasách Leningrad—Helsinky—Moskva a Leningrad—Moskva—Soči—Moskva. Nejčastější cíl našich turistů — Bulharsko — navštíví jen prostřednictvím Čedoku 40 tisíc občanů. Motoristé cestující do Polska si budou moci objednat týdenní pobyty v různých místech podle své volby, kromě toho bude Čedok vybavovat i individuální turisty poukázkami na ubytování a další služby ve Varšavě, Krakově, u Baltu atd. Dosud neuzavřeno, ale v závěrečné fázi je jednání o nejatraktivnějším zájezdu příštího roku — cestě kolem světa. (PSa)

HOSPODÁŘSKÉ NOVINY, 1. září 1967, str. 9

HRUDKOVNY, co dál?

V padesátých letech se v důsledku hospodářské blokády západních států hledaly zdroje domácích rud a možnosti jejich zpracování. Protože přímé zpracování těchto rud ve vysoké peci je ekonomicky nevýnosné, bylo rozhodnuto obohacovat je »hrudkováním« podle zkušeností z provozu první hrudkovací pece, postavené v roce 1943 v železárnách v Králově Dvoře. Podle ní bylo vybudováno dalších 15 hrudkovacích pecí, a to 2 v Králově Dvoře, 3 v Mníšku a 10 v Nýřanech. Náklady na výrobu surového železa z 1 tuny hrudek dosahovaly průměrně 1297 Kčs. Přitom náklady na 1 tunu surového železa vyrobeného ze sovětské aglomerátu a koncentrátu dosahovaly jen 866 Kčs. Přechod na bohatší sovětské suroviny byl však možný jen tím tempem, jak rostly sovětské dodávky. V roce 1943 bylo u nás vyrobeno 1,6 mil. tun surového železa při dovozu 1,8 mil. tun rud. V roce 1960 se vyrobilo 4,7 mil. tun surového železa při dovozu 7,2 mil. tun rud. V roce 1965 při výrobě 5,8 mil. tun surového železa se dovezlo již 8,8 mil. tun železné rudy. I v budoucnu se uvažuje se zvýšeným dovozem železných rud.

Kvalita dovážených železných rud příznivě ovlivnila ekonomiku hutního provozu. Rozdíl v nákladech na výrobu surového železa z hrudek z domácí rudy a z dovážených rud představoval v roce 1965 ztrátu kolem 170 mil. Kčs.

Přes veškeren snahu pracovníků řady závodů se nepodařilo a ani nepodaří vzhledem k nízkému obsahu kovu v rudě a nepříznivým těžebním podmínkám podstatně snížit výrobní náklady u některých dolů a úpraven. Proto bylo rozhodnuto hrudkovny likvidovat, i když vložené investiční prostředky nebyly plně amortizovány. Správnost tohoto rozhodnutí je potvrzována i tím, že se od hrudkování pro jeho neefektivnost upouští i jinde (např. v NSR).

Každé takové zastavení provozu je však obtížná. Vyžaduje řešit otázku náhradního zaměstnání, a to takového, které bude přínosem nejen pro národní hospodářství, ale zajistí i přiměřené výdělky, které by odpovídaly úrovni příjmů při dřívější výrobě. Současně je nutné rozvážit možnosti účelného využití vybudovaných základních fondů.

Obtížná nebyla likvidace hrudkovacích pecí v železárnách Králův Dvůr, kde již v roce 1963 došlo k převodu 200 zaměstnanců na jiná pracoviště v závodě. V závodu Mníšek se v roce 1963 cílevědomě starali, aby místo »hrudkování« bylo možno zavést hutnickou výrobu jiného typu. Tak byly okamžitě provedeny pokusy vyrobit z dováženého niklového sintru čistý hutnický nikl. Po úspěšných zkouškách se vybudoval provoz na tuto výrobu. Stejně iniciativně se mníšecké hrudkovny ujaly úkolu zavést zpracování hliníkových odpadů, jež dosud obstarával závod Hostivař, ležící v oblasti Velké Prahy. Obdobně bylo na Mníšku zavedena výroba krystalického křemíku, potřebného na výrobu hliníkových slitin. Jako pomoc ocelárům a slévárnám se tu nově vyrábějí desky a nástavce ke kokilám, zásypy a exozásypy. Část uvolněných pracovníků je zaměstnána při výstavbě provozů pro nové výroby, v nichž budou po uvedení do provozu trvale zaměstnáni. Tak najde v Mníšku umístění skoro všech 1200 pracovníků. Z dřívějšího závodu železnorudných dolů a hrudkoven se zrodil nový, efektivně vyrábějící závod Kovohutě Mníšek p. Hrdy.

Naproti tomu v Nýřanech, kde jsou větší problémy vzhledem k tomu, že je snaha využít většiny základních fondů i pracovníků rozsáhlého komplexu, hledali iniciativně již od roku 1965 výrobní program strojírenského charakteru. Hrudkování se má zcela zastavit koncem roku 1967, avšak již nyní se vyrábí souběžně nová produkce. Budou zde vyrábět ocelové konstrukce pro zemědělství a provádět generální opravy motorů a speciálních strojů. Hrudkovenské strusky budou využívány k výrobě stavebních tvárnic. To vše jsou výrobky potřebné pro národní hospodářství a zaručují dobrou efektivnost. Závod již dnes na nich zaměstnává 640 pracovníků a v roce 1970 jich zaměstná až 1000.

Úkol likvidovat tak velké závody není snadný. Příklad hrudkoven však ukazuje, že při dobré spolupráci pracovníků na všech stupních řízení je možné i obtížné problémy řešit s maximálně možným využitím existujících zdrojů.

Ing. JOSEF SEDLÁČEK,
Ing. VÁCLAV PETRÝDES,
SPK

13/214/X

Mezinárodní význam Října

Žádná historická událost neovlivnila běh moderních dějin tolik jako Velká říjnová socialistická revoluce. Je předělem oddělujícím období společenských formací založených na třídní nerovnosti, vykořisťování a nesvobodě od nastupující epochy bratrství lidí, jejich soudružské spolupráce a svobodné tvůrčí iniciativy. Jím se počíná přerodný proces definitivního osvobození práce, všestranné humanizace člověka a naplňování nejušlechtilejších ideálů socialismu a komunismu konkrétním obsahem. To-

to místo Říjnové revoluce zdůrazňuje její všesvětový význam a představuje pro vývoj lidstva i jednotlivých národů zásadní mezník.

Připomínám světový význam Říjnové revoluce proto, že bez stálého zřetele k němu lze sotva pochopit úlohu, kterou sehrála v dějinách každého jednotlivého národa. Ať její ohlas proběhl v té či oné zemi silněji nebo slaběji, bezprostředně nebo s určitým časovým odstupem, živelně nebo uvědoměle, zůstává i pro jednotlivé národní dějiny periodizačním předělem. Je tomu tak proto, že žádný stát a politická strana, žádná třída, vrstva či sociální skupina, žádný ideový nebo kulturní směr nemohly nezaujmout k Říjnu své stanovisko. Jejich postoj mohl být pozitivní či negativní, nemohl však být lhostejný a nevšímavý. Právě vztah k Říjnové revoluci je základem celkového postoje i měřítkem pokrokovosti a revolučnosti politických stran, tříd i hnutí a základním momentem jejich praktické činnosti. Proto lze bez nadsázky říci, že od roku 1917 je celý svět ve znamení Října.

Je zřejmé, že Velká říjnová socialistická revoluce neovlivnila jen události a střetnutí, k nimž došlo v přímé časové návaznosti na ní, ale že její vliv a působení, především vznikem prvního státu diktatury proletariátu a jeho budovatelských úspěchů, byly daleko širší a trvalejší.

Pod bezprostředním ohlasem Října dochází v řadě zemí k mohutným třídním bojům, jejichž obsahem je revoluční úsilí proletariátu napodobit příklad ruské revoluce. A i když se proletariátu žádné země nepodařilo korunovat tento boj vítězstvím, je význam tohoto období pro další vývoj směrem k socialismu v mnohém určující. Právě v těchto třídních revolučních zápasech se rodí a zocelují dělnické strany nového typu — strany komunistické — jako revoluční avantgardy proletariátu, důsledně prosazující jeho životní zájmy. Překonává se organizační a ideová slabost dělnického hnutí, způsobená oportunismem stran II. internacionály, a tím se postupně odstraňuje základní příčina, pro niž nedokázal proletariát využít revoluční situace poválečných let k uchopení moci a socialistickým přeměnám své země.

To však je zároveň počátek trvalé změny poměru dvou základních tendencí v mezinárodním dělnickém hnutí: reformismus ztrácí postupně půdu pod nohama, slábne jeho

Usnesení ÚV KSČ o směrech řešení ekonomické rovnováhy a životní úrovně ukládá mj.: »... v nejbližších letech se soustředit především na postupné dokompletování bytových obvodů a další rozvíjení komplexní bytové výstavby a údržby.« Na snímku O. Hůrky záběr z jednoho pražského sídliště.

ŽIVOT STRANY, č. 18, srpen 1967, str. 1-4

vliv na dělnickou třídu, který byl ještě před Říjnem rozhodující; naproti tomu revoluční směr, dříve důsledně zastávaný pouze bolševiky a nepočetnými křídly některých stran, stává se tendencí vskutku reprezentující mezinárodní dělnické hnutí. Tyto skutečnosti spolu s určujícím vlivem Říjnové revoluce na světové dění vedou k novému poměru třídních sil ve světě, k oslabení pozic imperialismu a k zásadnímu narušení jeho politického monopolu.

Velká říjnová socialistická revoluce výrazně ovlivnila tvář novodobých dějin, vtiskla nezapomenutelný punc století, v němž se zrodila první socialistická země světa a revoluční hnutí dosáhlo nebývalého rozmachu. Století, v němž posléze i vítězství Sovětského svazu nad fašismem ve druhé světové válce se stalo novým mohutným impulsem národně osvobozeneckého boje, který vedl k rozkladu koloniální soustavy, a vytvořilo základní předpoklady pro vznik světového socialistického společenství, jehož hlavním úsilím je boj za světový mír a přátelství mezi národy. Není náhodou, že všichni, kdož usilují o lepší zítřek, se hlásí k odkazu Velkého října jako k počátku převratných změn, jež výrazně poznamenaly éru, v níž žijeme.

Vítězství Velké říjnové socialistické revoluce tak zcela změnilo situaci ve světě. Byl vražen hluboký klín do fronty světového imperialismu. Strach z revoluce, která dávala sebedůvěru a naději pracujícím celého světa, se stal jedním z hlavních činitelů ovlivňujícím politiku mezinárodního kapitálu. Vznikem prvního socialistického státu se změnily velmocenské poměry ve světě.

■ ■ ■

Říjnová revoluce hluboce ovlivnila i novodobé dějiny našich národů. Skutečnost, že bez Velké říjnové revoluce by nebylo samostatného Československa, pronikala postupně po vzniku republiky do vědomí širokých mas československých pracujících a vyvracela buržoazií šířené iluze o »osvobodítelské úloze« západních imperialistických mocností v první světové válce. Poslední zbytky těchto iluzí smetly tragické události Mnichova, kdy západní velmoci ponechaly Československo zcela na pospas nacistickému agresorovi.

Vědomí, že v dobách Mnichova zůstala věrně po boku československého lidu jedině sovětská země, a dějinná skutečnost, že osvobození našich národů ze jha německého fašismu v květnu 1945 přišlo ze socialistického státu, budou navždy hluboce vtisknuty v srdcích všech poctivých lidí Československé socialistické republiky. Proto zdůraznil XIII. sjezd strany v souladu s hlubokým přesvědčením československých pracujících, že »bratrský svazek se Sovětským svazem je pro Československou socialistickou republiku zárukou bezpečnosti, svrchovanosti a svobody. Spolupráce se Sovětským svazem vytváří nejlepší podmínky pro další harmonický vývoj, pro úspěšné budování socialismu a komunismu v naší zemi.«

■ ■ ■

Proces revoluční přeměny světa započatý Říjnovou revolucí a po ní následujícím rozmachem komunistického hnutí dostal nový mohutný impuls po druhé světové válce vítězstvím revoluce v řadě zemí a vznikem světové socialistické soustavy, což se stalo nejvýznamnější dějinnou událostí po Říjnu. Tak byl zasazen další rozhodný úder světovému monopolnímu kapitálu, podstatně oslabena jeho politická i vojenská síla a podlomen jeho dříve rozhodující vliv na vývoj světového dění. Došlo k hlubokým změnám v poměru třídních sil ve světě; cíl konečného vítězství socialismu dostal daleko konkrétnější obrysy.

Vznikem světového socialistického společenství byly zároveň vytvořeny reálné podmínky pro mnohostranné rozvinutí leninských idejí mírového soužití států s různým společenským zřízením v zahraniční politice socialistických zemí i základní předpoklady pro to, aby imperialistické mocnosti musily principy této politiky stále více respektovat.

Vzpomeňme, že již na IX. všeruském sjezdu sovětů prohlásil V. I. Lenin: »Existuje větší síla než síla přání, vůle a odhodlání kterékoli z nepřátelských vlád nebo tříd; touto silou jsou celkové hospodářské vztahy, které je nutí nastoupit tuto cestu spojení s námi.«

I v soudobých podmínkách je politika mírového soužití objektivním produktem nového poměru třídních sil, který určuje kvalitu i sílu základního světového antagonismu. Proto je zákonitě integrální součástí světového třídního boje, důsledně vychází z třídních a tedy svrchovatě rozporuplných mezinárodních realit, jež zavazují ani na okamžik neztrácet ze zřetele konečné revoluční cíle, dějinné poslání socialismu.

Tato politika má přirozeně své modifikace v různých oblastech světa, určované intenzitou třídního boje, strategií a taktikou tamějších bratrských stran i dalších revolučních a protiimperialistických sil, formami boje třídního nepřítele apod. Vychází přitom z pevné důvěry, že mocně vzrostlé pokrokové síly mohou dosáhnout svých konečných cílů s vyloučením světové termonukleární války.

Zároveň však vskutku leninsky uskutečňovaná politika mírového soužití vždy pomáhá odhalovat válečné intriky imperialismu

a jeho agresívní politiku, získávat na pozice míru a pokroku další vrstvy pracujících lidí. Proto není a nemůže být v rozporu se zájmy národně osvobozeneckého a revolučního hnutí. Není a nemůže být výrazem slabosti a nerozhodnosti, nýbrž jednoznačně výrazem naší pevné jistoty, která respektuje objektivní potřeby společenského vývoje.

Světové společenství socialistických zemí představuje dnes — především díky Sovětskému svazu — mohutnou ekonomickou, politickou a vojenskou sílu, která rozhodujícím způsobem ovlivňuje světový vývoj a tvoří nejsilnější hráz proti imperialistické expanzi. Jeho úspěchy a vítězství jsou závislé na neustále se upevňující jednotě socialistických zemí, na dalším všestranném růstu jejich hospodářského potenciálu, na důslednosti jejich leninské internacionální politiky, v níž je základ jejich věrnosti odkazu Října.

■ ■ ■

Revoluční obroda světa, kterou zahájila Říjnová revoluce, výrazně zintenzívnila především po dějinném vítězství Sovětského svazu nad německým a japonským fašismem i v jiném mimořádně významném směru. Ideje Velké říjnové socialistické revoluce, které podstoupily v této válce nejkrutější zkoušku a vyšly z ní vítězně, podnítily revoluční odhodlání národů úpících pod koloniálním útlakem. Tak se rozvinulo mohutné národně osvobozenecké hnutí, jež rozložilo a smetlo světovou koloniální soustavu imperialismu. Na jejích troskách vznikly v Asii a Africe desítky svobodných, nezávislých států představujících »třetí svět«, jenž se stává stále významnějším faktorem při řešení základního světového antagonismu.

Je přirozené, že dnešní třetí svět zdaleka ještě není homogenním celkem z hlediska politického, ekonomického i sociálního. Spolu s výrazně progresívními trendy se tu projevují i tendence pramenící z jakési revoluční nedočkavosti, jež by ráda přeskočila i zcela jednoznačně nezbytné vývojové etapy; či naopak, nechybějí ovšem ani reakční koncepce fabrikované lokaji neokolonialismu. I to je víceméně logickým důsledkem rozdílnosti historických podmínek, za nichž začínaly jednotlivé státy svůj svobodný rozvoj, a odrazem rozložení třídních sil v té které zemi.

Přitom nelze přehlížet, že světový imperialismus — především americké monopoly — se zdaleka nesmířil se současným stavem ve třetím světě a že nejrozmanitějšími prostředky — od ideologické diverze přes hospodářskou diskriminaci a politický nátlak až po otevřenou agresi a export kontrarevoluce — se snaží svrhnout pokrokové režimy, udusit v krvi národně osvobozenecký boj a obnovit ztracené koloniální panství. Toho jsme v současné době svědky ve Vietnamu, na Středním východě i v jiných oblastech světa.

Tato politika založená na teroru a agresi však zároveň odhaluje před očima miliónů lidí pravou tvář imperialismu, pomáhá jej demaskovat jako falešného a zákeřného »přítele lidu« a posilovat nenávist a rozhodný odpor k samé jeho podstatě.

Je nesporné, že definitivní vítězství socialismu ve světovém měřítku je do značné míry závislé na tom, jakou cestu nastoupí — bude-li to cesta pokroková — a jak důsledně budou po ní postupovat rozhodující země třetího světa. Dnes je již naprosto zjevné, že mnohé z nich rezolutně odmítají kapitalistickou cestu a spojenectví s imperialismem. Tím spíše tedy musíme odmítnout falešné názory, podle nichž představují země »třetího světa« pouze jakýsi nárazník mezi socialismem a kapitalismem.

Nejsme na pochybách, že železná logika dějin a především jejich vlastního vývoje je postupně dovede k stále aktivnějšímu zapojení do boje na straně sil míru, pokroku a socialismu proti silám války a politické reakce. Vždyť v pevném spojenectví a vzájemné solidaritě socialismu s národně osvobozeneckým hnutím je nejvyšší záruka a rozhodující předpoklad společného vítězství.

■ ■ ■

Odstup padesáti let nám dnes umožňuje hodnotit události nikoliv jen podle jejich okamžité dobové publicity, ale především podle vlivu, jaký měly na běh historie. Z tohoto hlediska můžeme dnes bezpečně prohlásit, že nejdůležitějším výsledkem vlivu Říjnové revoluce pro náš lid bylo ustavení Komunistické strany Československa. Vznik komunistických stran je zákonitým a logickým důsledkem vývoje mezinárodního dělnického hnutí. Platí to pro Československo právě tak jako pro jiné země, v nichž se přibližně ve stejné době ustavují. Rozhodovalo přitom poznání, že dosavadní sociálně demokratické strany v revoluční situaci zcela zklamaly, ať pro neschopnost nebo vysloveno zradu skutečných zájmů pracujících. Současně působila i možnost srovnání s Ruskem, kde leninská strana dosáhla historických vítězství, která vybízela jednotlivé oddíly mezinárodního revolučního hnutí učit se z jejích zkušeností a vidět v ní svůj příklad a vzor.

Bezprostřední vliv Velké říjnové socialistické revoluce sehrál tedy rozhodující úlohu i pro přerod a obrodu dělnického hnutí všech národů. Právem se proto praví v tezích ÚV KSSS k jejímu 50. výročí: »Světodějný význam Říjnové revoluce spočívá v tom, že ukázala cesty, formy a metody revolučních přeměn, které nabyly interna-

cionální povahy. Zkušenosti Velké říjnové socialistické revoluce jsou nevyčerpatelným zdrojem teorie a praxe revolučního boje, příkladem vědecké strategie a taktiky.«

Půl století revolučních zkušeností z třídních zápasů komunistických stran přesvědčivě potvrdilo, že každé vítězství, každý úspěch v politickém, hospodářském i ideologickém boji proti kapitálu byl podmíněn revoluční zralostí, věrností učení marxismu-leninismu a principům proletářského internacionalismu.

Dějiny zároveň potvrdily, že avantgardní úloha komunistických stran a jejich revoluční poslání jsou ničím a nikým nezastupitelné. Proto například hlasy vyslovující pochyby o nezbytnosti revoluční politické strany v třídním střetnutí s imperialistickou reakcí a domnívající se, že lze její avantgardní úlohu nahradit například velícím štábem partyzánského hnutí, musí ve světle těchto desítiletých revolučních zkušeností nutně vyznít přímo paradoxně.

Komunistické strany však nepředstavují pouze avantgardu dělnické třídy a progresívních sil vlastní země, nýbrž jsou zároveň přirozenou součástí avantgardy světového proletariátu, revolučním oddílem mezinárodního komunistického hnutí, jež bylo dějinami povoláno k úloze předvoje lidského pokroku. Z toho také plyne nedílná odpovědnost za stav celého hnutí, za jeho akceschopnost a revoluční aktivitu i za jeho leninskou politickoideologickou jednotu.

Tím větší tíha odpovědnosti padá dnes na Mao Ce-tungovu skupinu v Komunistické straně Číny, která otevřeně torpeduje jednotu socialistického společenství, rozbíjí světové komunistické hnutí a diskredituje ideje socialismu. Nečelit této politice a ignorovat její zhoubné důsledky by nutně vedlo k demobilizaci hnutí, k podlomení jeho autority a důvěry v očích pokrokových lidí.

Jednota mezinárodního komunistického hnutí je kategorickým příkazem dneška; je vpravdě životní otázkou pro celé hnutí. Cesta k její obnově a prohloubení spočívá především ve společném postupu při plnění základních úkolů v boji proti imperialismu a kapitalistickému vykořisťování, za rozvoj nové společnosti. Praktické kroky jsou pak jak v bezprostřední bojové součinnosti, tak v dvoustranných i mnohostranných konzultacích a vzájemné výměně zkušeností, v regionálních i celosvětových poradách revolučních stran.

Přirozeně, že dnes při organizování podobných akcí je nezbytné přihlížet k novým podmínkám, ve kterých rozvíjejí svoji politickou činnost jednotlivé bratrské strany, a že jim je také nutné přizpůsobit patřičné formy. O tom, že se vhodné formy nalezly, svědčí i karlovarská konference, jejíž výsledky plně potvrdily její užitečnost a poskytly i pevnou víru v reálnost a nezbytnost nové celosvětové porady.

Komunistická strana Československa zastává spolu s mnoha desítkami dalších stran stanovisko, že již dozrály podmínky k zahájení konkrétních příprav tohoto světového setkání. Je nesporné — a současný vývoj ve světě to neklamně potvrzuje — že se nahromadila řada nanejvýš aktuálních problémů, jež může všestranně posoudit jedině světová porada. Například takové otázky, jako je koordinovaná podpora a solidarita s hrdinným vietnamským lidem, způsoby a cesty k upevnění jednoty protiimperialistické fronty a zvýšení její aktivity, podpora národně osvobozeneckého zápasu a vyjasnění stěžejních soudobých problémů »třetího světa« za co nejširší účasti, i řada dalších otázek je bezpochyby takového charakteru, že již nemohou strpět přílišný odklad komplexního a kolektivního posouzení.

Naše strana je přesvědčena, že při společném úsilí s ostatními bratrskými stranami se dosáhne toho, aby mezinárodní porady i předchozí výměny názorů o klíčových otázkách současnosti se zúčastnil co největší počet komunistických a dalších revolučních stran a aby v rámci jejích příprav byla vytvořena principiální platforma přijatelná pro všechny, jimž leží na srdci společný, vpravdě internacionální postup.

Právě jubilejní rok Velkého října může zde přinést mocné impulsy, podnítit odkrytí nových perspektiv na cestě, kterou ukázal před padesáti lety světu.

VLADIMÍR KOUCKÝ,
tajemník ÚV KSČ

Život strany, č. 18, srpen 1967, str. 1-4

16/214/X

HISTORIE

17/214/X

RICHARD SEEMANN

POSLEDNÍCH 169 DNÍ MÍRU

23. srpna 1939 se svět dozvěděl překvapivou zprávu. Mezi Sovětským svazem a Německem byl podepsán pakt o neútočení. Týden poté německá armáda překračuje hranice Polska — II. světová válka je rozpoutána. Během 18 dní německá branná moc poráží hlavní polské síly. Pak přichází druhé překvapení. Nastolená generální gubernie nemá ani 50 % území bývalého polského státu. Většinu získává Sovětský svaz bez jediného výstřelu. Od těchto událostí uplynula téměř tři desetiletí, ale přesto jsou na Západě vykládány jako důkaz spoluviny Sovětského svazu na II. světové válce. Jako hlavní argument jim přitom slouží především tajný protokol k německo-sovětské smlouvě o neútočení. Jaká je tedy skutečnost?

6 A PŮL MĚSÍCE PŘED ZAČÁTKEM II. SVĚTOVÉ VÁLKY

Pět dní před vyhlášením zbytku Čech a Moravy za tzv. „protektorát" Německé říše, předložil britský ministr Hoare další „mírové návrhy" v duchu mnichovské politiky. Adolf Hitler však již služby západních velmocí nepotřeboval. Proto také odpověď Berlína na tento londýnský návrh byla jednoznačná: okupace zbývající části československého státu. Sedmdesátiletý britský premiér Neville Chamberlain téhož dne v parlamentu prohlašuje: „Nemusíme se odchylovat od našeho kursu."

V Düsseldorfu zatím probíhají porady britského svazu „umyslníků" a říšské skupiny průmyslu, které končí 16. března podepsáním přátelské dohody o spolupráci. Reakce Moskvy je zcela rozdílná. Lidový komisař zahraničí Litvinov přijímá československého vyslance Fierlingra a ujišťuje ho, že v boji proti nacistickému Německu můžeme vždycky spoléhat na podporu Sovětského svazu. 17 března SSSR slavnostně protestuje proti anexi Československa. „Sovětská vláda — praví se v prohlášení — nemůže uznat přivtělení Čech k Německé říši a v té či oné formě ani Slovenska za zákonné a odpovídající všeobecně uznaným normám mezinárodního práva a spravedlnosti nebo zásadě sebeurčení národů."

Francie a Anglie protestují den na to, 18 března, ale jejich noty měly takovou hodnotu, že Neurath je označil i před norimberským tribunálem za „papírové protesty". Stanovisko Chamberlaina vyvolalo tak ostrou kritiku u veřejnosti v samotné Anglii, že již za dva dny byl nucen promluvit na shromáždění svých stoupenců v Birminghamu zcela jiným tónem. Odsoudil Hitlerovo počínání a vyhlásil odhodlanost Velké Británie zabránit Německu v pokusu o dosažení světovlády.

Den poté učinil ještě další krok. Docházejí mu informace, že Německo se nyní snaží získat i přístup k rumunské naftě. Obrací se na sovětskou vládu s dotazem, co podnikne Sovětský svaz, když Německo vtrhne do Rumunska. Přichází blesková odpověď. Moskva navrhuje svolání konference představitelů Anglie, Francie, SSSR, Turecka, Polska a Rumunska do Bukurešti. Tím začala třístranná jednání mezi západními mocnostmi a Sovětským svazem, která mohla sehrát rozhodující úlohu v předvečer II. světové války.

Názor na obnovení jednání mezi mocnostmi, které bylo přerušeno mnichovanskou politikou Západu, měly jednotlivé vlády různé. Sovětský svaz věřil, že bude snad možno překonat propast Mnichova zejména proto, že 15. březen 1939 ukázal pravou tvář Německa — tvář agresora, kterého lze zastavit jen silou. Nejvyšší vedení SSSR v tom zřejmě vidělo konečně příležitost, jak rozbít mezinárodní izolaci a dosíci konečně velmocenského postavení v Evropě. Vždyť všechny dosavadní snahy, které byly markantní zejména po roce 1930 narazily vždy na tvrdý odpor Západu. Stačí jen připomenout osud smlouvy mezi ČSR a SSSR z roku 1935, jejíž skutečná účinnost byla vázána na Francii. Západní mocnosti žárlivě střežily jakýkoliv pokus SSSR rozšířit sféru svého vlivu mimo své hranice. Proto také i v této době přicházejí Londýn i Paříž s jiným strategickým plánem. Jednat s Moskvou za účelem zastrašení Hitlera, ale na straně druhé současně znemožnit Sovětskému svazu, aby mohl hrát jakoukoliv důležitou úlohu v evropské či světové politice. Neville Chamberlain měl osobně vůči Sovětskému sevazu naprosto odmítavé stanovisko. V téže době píše v soukromém dopise: „Musím se přiznat, že pociťuji nejhlubší nedůvěru k Rusku..."

Podle toho také jednání vypadala. Již 19. března britská vláda oznamuje, že svolání konference je neúčelné. Místo toho za dva dny společně s Francií navrhuje Sovětskému svazu vydat s Polskem prohlášení, že v případně dalšího aktu agrese jmenované země uspořádají okamžitě porady s cílem dohodnout se na nutných opatřeních. Sovětská vláda považuje tento návrh za krajně neúčinný, ale přesto je ochotna podepsat tuto deklaraci za jediné podmínky — když tak předtím učiní Francie a Polsko. Místo odpovědi však vystupuje britský premiér v Dolní sněmovně a prohlašuje, že je odpůrcem toho, aby se v Evropě vytvářely jakékoli bloky proti sobě stojících mocností. Berlín mohl být spokojen: 22. března 1939 Hitler okupuje Klajpedu (Memmel) za souhlasu Mussoliniho, který 7. dubna obsadil Albánii. Anglie a Francie bez konzultací se Sovětským svazem vyhlašují jednostranné záruky Polsku, Rumunsku a Řecku. Teprve 14. dubna se britská vláda obrátila na sovětskou s návrhem, aby tak učinil i SSSR, a současně francouzská vláda předložila návrh na společnou deklaraci, jež by vycházela ze zásady vzájemnosti závazků. Winston Churchill, když hodnotil tento postoj, označil politiku garancií za „symbolické gesto". SSSR měl dost důvodů — napsal Churchill — být k návrhům Západu nedůvěřivý. Garanční politika měla totiž zajistit Západu kontrolu nad situací a současně znemožnit předem Sovětskému svazu jakýkoli vliv na oblast, kterou měl vojensky hájit.

4 A PŮL MĚSÍCE PŘED ZAČÁTKEM II. SVĚTOVÉ VÁLKY

Sovětská vláda nyní stála před kardinálním problémem, jak zabránit vzniku druhé světové války a současně tomu, aby se Sovětský svaz nestal oběti agrese. Hlavní důraz podle její představy se měl klást na spolupráci s Anglií a Francií, a to s cílem zamezit Německu a Itálii další agresivní akce. Proto také vláda SSSR 17. dubna 1939 jako odpověď na západní návrhy předkládá Francii a Anglii Návrh třístranné smlouvy o vzájemné pomoci, uzavření vojenské dohody a vyhlášení záruky nezávislosti všem zemím hraničícím s SSSR od Baltského po Černé moře.

Ačkoliv 28. dubna Hitler zrušil smlouvu o neútočení s Polskem a anglo-německou smlouvu z roku 1935 o omezení námořního zbrojení, je britská odpověď na sovětský návrh vyhýbavá. Navíc britská vláda 24. dubna poslala zpět do Berlína svého velvyslance Hendersona, který odtud odejel na protest proti zániku Československa. K dovršení všeho koncem dubna vydala Německu šest miliónů zlatých liber, které patřily československému státu a byly uloženy u anglické banky.

Francie, která hraničila s Německem, byla sice nejprve ochotna sovětské návrhy akceptovat, ale pod silným nátlakem Londýna se podřídila britské linii.

Tento postoj mohl jedině povzbudit Hitlera a vyvolat krajní nedůvěru u SSSR. Rozhodný postoj SSSR se lišil takovým způsobem od západního kolísání, že 24. dubna píše dr. Edvard Beneš Zdeňku Fierlingrovi do Moskvy: „Pokládám za nezbytné, aby Moskva nezůstala neobsazena (myslí tím čs. diplomatického zástupce). Bude to jedna z nejsilnějších pozic. Odtamtud eventuelně půjde nejradikálnější pomoc největší."

Za této situace došlo v Moskvě ke změně ve vedení sovětské zahraniční politiky. Dosavadní lidový komisař Maxim Litvinov byl odvolán ze své funkce

a nahrazen 3. května Vjačeslavem Molotovem. Kolem této změny došlo k řadě spekulací. Západ v tom viděl změnu dosavadní sovětské zahraniční politiky, která za Litvinova směřovala ke kolektivní bezpečnosti. Hitler zase možnost německo-sovětského sblížení, protože Maxim Litvinov, osoba, s kterou nemohl již ze „zásadních důvodů" jednat árijec a nacista. Skutečný důvod změny zřejmě ležel v jiné oblasti. Molotov se měl podle všeho ujmout této funkce v důsledku svého postavení ve straně i státě jako druhý muž po Stalinovi.

Hitler se však ničeho tak nebál jako války na dvou frontách, před kterou varoval již zakladatel moderní německé říše Bismark. Měl proto oprávněnou obavu z případné dohody západních mocností s SSSR. Dal tedy pokyn svým diplomatům, aby různými tajnými misemi na Západě vyvolávali dojem po dohodě a současně se snažili o sblížení se Sovětským svazem. Signálem k tomu byla právě tato změna.

V Moskvě se však zatím s podobnými eventualitami nepočítalo. Naopak, 6. května byla britská vláda ubezpečena, že změna ve funkci lidového komisaře zahraničí neznamená změnu zahraniční politiky a že sovětské návrhy ze 17. dubna jsou stále v platnosti. Dva dny nato přichází ze Západu odpověď — a opět negativní. Navíc 11. května polský velvyslanec v Moskvě oznamuje, že jeho vláda považuje za nemožné uzavřít smlouvu o vzájemné pomoci s SSSR, a současně polský ministr zahraničí Beck ujišťuje Ribbentropa o možných ústupcích vůči Německu.

Sovětská vláda proto 15. května reaguje na britskou odpověď velmi rozhodně: buď se uzavře smlouva o vzájemné pomoci, nebo jednání bude přerušeno.

3 A PŮL MĚSÍCE PŘED ZAČÁTKEM II. SVĚTOVÉ VÁLKY

V této době německý vyslanec v Moskvě von der Schulenburg dostává pokyn, aby se pokusil obnovit jednání o obchodní smlouvě s SSSR. Sovětská odpověď byla velmi rezervovaná a odvolávala se na nutnost dosáhnout nejprve určité politické dohody. V Moskvě se stále ještě věřilo v možnost dosáhnout dohody se Západem. Skutečně 24. května učinil britský premiér v parlamentě prohlášení, že „v nejbližší budoucnosti bude dosaženo úplné dohody". Den poté obdržela sovětská vláda návrh znění.

V Moskvě však nastalo zklamání. Nové návrhy nic neřešily, protože jejich jádrem byla zásada více méně nezávazných záruk, které navíc byly svázány se Společností národů, která za své celé éry nezabránila jediné agresi. Sovětský svaz proto vypracoval konstruktivní protinávrh. Opíral se o okamžitou účinnou pomoc, kdyby jeden z partnerů byl zavlečen do vojenských akcí, a navíc vyjmenoval všechny země, které byly bezprostředně ohroženy německou rozpínavostí. To se psal 2. červen 1939.

Hitler nyní vycítil, že situace se může stát pro něj krajně nevýhodnou, a tak se rozhodl k přímému kroku. Schulenburg dostal pokyn, aby sovětskou vládu informoval, že Německo si nepřeje žádný konflikt se Sovětským svazem. Moskva však přesto vyčkávala a tak sovětsko-německá jednání postupovala kupředu hlemýždím krokem.

V Londýně a Paříži zatím spekulovali, jak dostat Sovětský svaz do takové situace, aby byla jedině pro Západ výhodná. Hlavní překážku opět viděli v možném rozšíření vlivu SSSR na sousední státy. Britové ve svých snahách šli tak daleko, že povzbudili Finsko, Estonsko a Lotyšsko, aby vydaly prohlášení, že si nepřejí od tří velmocí žádných záruk. Přitom šlo o země, které sousedily se Sovětským svazem a jejichž obsazení by znamenalo pro SSSR přímou hrozbu agrese.

Sovětská vláda učinila proto ještě jeden krok. 16. června navrhuje, aby se podepsala alespoň třístranná smlouva o vzájemné pomoci pro případ přímého útoku na jednoho ze smluvních partnerů. Dva dny poté říšský ministr propagandy Goebbels oznamuje, že se blíží čas, kdy Gdaňsk se stane součástí Třetí říše.

Přiostření situace nikterak však nezměnilo vztah Západu k SSSR. Začínají dokonce proskakovat informace o možnostech britsko-německého paktu o neútočení. Z Moskvy proto přichází vážné varování. Dne 29. června vychází v moskevské „Pravdě" článek podepsaný členem politbyra A. A. Ždanovem. Jeho obsah je jednoznačný: Angličané a Francouzi nechtějí uzavřít pakt proti fašistické agresi. Teprve nyní bylo dosaženo alespoň dohody o zemích, jejichž nezávislost budou garantovat tři velmoci. Přitom ta nejdůležitější otázka — vojenská dohoda — visela stále ve vzduchu.

1 MĚSÍC PŘED ZAČÁTKEM II. SVĚTOVÉ VÁLKY

Za této složité situace navrhuje Sovětský svaz 23. července zahájení jednání vojenských odborníků. Německo již oficiálně oznámilo, že Gdaňsk musí být přivtělen k Německu. Vrchní velitel polské armády maršálek Rydz-Smigly k tomu prohlásil, že v tomto případě Polsko sáhne ke zbraním. Času bylo již namále, ale teprve 11. srpna přijíždějí západní vojenské delegace do Moskvy. Zatímco v čele sovětské vojenské delegace stojí nejvyšší představitelé armády, vojenští představitelé Západu jsou zcela druhořadé osoby. Následující den při zahájení jednání dochází k trapné situaci, když se zjišťuje, že jak vedoucí francouzské delegace Doumenc, tak britský vedoucí admirál Drax nemají žádnou plnou moc k jednání. A zde právě nastal zlom. Moskva po zkušenostech s Mnichovem a po vleklém půlročním jednání došla k závěru, že vyhlídky na úspěšné jednání se Západem jsou minimální.

Postoj Západu jen ukázal úplnou neschopnost tehdejších jejich vedoucích státníků, protože již v této době byla zřejmá změna německé politiky vůči SSSR. Když Hitler viděl vleklost jednání, přešel k protiofenzivě. V polovině července je obnoveno obchodní jednání mezi Německem a SSSR a 3. srpna Ribbentrop oznamuje sovětskému chargé d'affaires v Berlíně Astachovovi, že je možná radikální změna v německo-sovětských vztazích. Podmínkou má být nevměšování do vnitřních záležitostí a neohrožování politických zájmů. Německý ministr zahraničí prohlašuje, že v tom případě by od Baltického po Černé moře nebyly žádné problémy.

Přesto sovětská vláda stále ještě zachovává rezervovanost. Molotov navíc předložil ve formě dotazu řadu podmínek: zdali Německo je připraveno podepsat pakt o neútočení, zda je ochotno pomoci zlepšit vztahy mezi Japonskem a SSSR a vydat společné prohlášení o nedotknutelnosti pobaltských států. Hitler s tím okamžitě vyslovil souhlas a navrhl, že Ribbentrop přijede 18. srpna do Moskvy. Sovětský svaz zatím jen odpověděl, že je nutno vyjasnit si ještě některé otázky, a vyčkával, zda Západ konečně pochopí, že se Sovětským svazem nemůže za takové situace jednat v otaznících.

Teprve 14. srpna učinil prvý krok k sblížení s německým stanoviskem. Stalo se tak po dramatickém vývoji při jednání vojenských misí SSSR, Francie a Anglie. Vedoucí sovětské delegace maršál Vorošilov se dotázal, zdali sovětské jednotky dostanou svobodný průchod Polskem, protože jinak ztrácí jednání jakýkoliv smysl. Západní mocnosti se odpovědi vyhnuly, protože Polsko bylo rozhodně proti a i Britové nebyli tomu nakloněni. A tak zatímco západní mocnosti vyčkávaly v domnění, že se nacistické Německo nemůže dohodnout se sovětským Ruskem, Berlín vyvrcholil svou ofenzivu na diplomatickém bojišti.

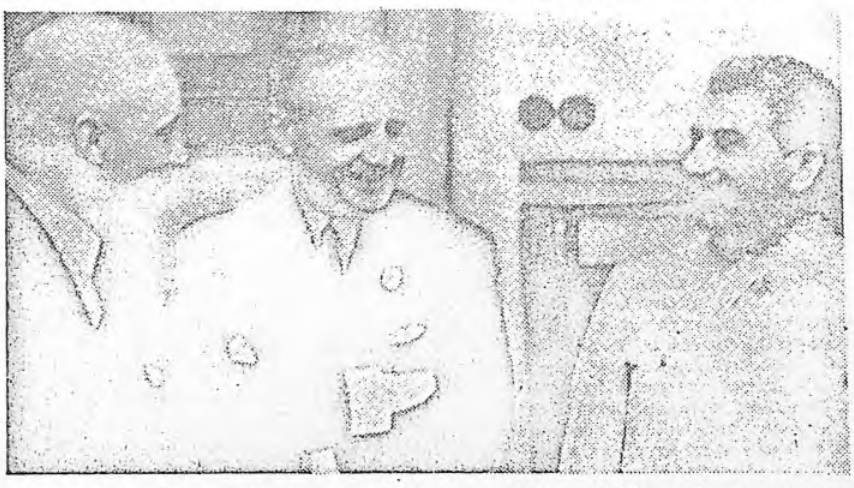

J. V. Stalin a J. von Ribbentrop při podepsání německo sovětského paktu o neútočení 24. srpna 1939 v Moskvě. SNÍMEK: ČTK

PŮL MĚSÍCE PŘED ZAČÁTKEM II. SVĚTOVÉ VÁLKY

18. srpna 1939 byla v Berlíně podepsána dohoda o obchodním úvěru Sovětskému svazu a den poté zasílá Hitler poselství Stalinovi, v němž žádá, aby jeho ministr zahraničí byl přijat v Moskvě nejpozději do 23. srpna. Když ani 21. srpna nepřišla odpověď z Londýna ani Paříže, zda Sovětská armáda bude mít v případě vojenského konfliktu volný průchod Polskem, byly v Kremlu kostky vrženy.

21. srpna zaslal Stalin odpověď na Hitlerovo poselství. Projevil naději, že německo-sovětská smlouva o neútočení bude obratem k lepšímu v politických vztazích mezi oběma zeměmi, a současně souhlasil s Ribbentropovým příjezdem do Moskvy dne 23. srpna. Maršál Vorošilov současně pak oznámil britské a francouzské vojenské misi, že jednání považuje sovětská strana za neúčelné. Stalo se tak za již zcela beznadějné situace, kdy Hitler v důsledku nepevného postoje západních mocností byl pevně rozhodnut napadnout Polsko a nekonečná jednání mohla Sovětský svaz strhnout jedině do nebezpečí, že všechny sousední země budou obsazeny Německem. Ribentropp skutečně 23. srpna 1939 do Moskvy přijel a podepsal německo-sovětskou smlouvu o neútočení s tajným protokolem.

Smlouva, pokud jde o veřejnou část, nevybočovala nikterak z úmluvy o neútočení a v žádném případě nešlo o spojeneckou smlouvu. Avšak ani tajný protokol nemá takový charakter. Sovětská vláda, než podepsala oba dokumenty, vycházela z tehdejší situace, kdy byla Západem postavena před dilema: zajišťovat bezpečnost jiných zemí proti vůli jejich vlád a západních mocností a tím se vystavit v nebezpečí, že zůstane nakonec zcela osamocena; nebo zajistit vlastní bezpečnost a využít současně možnost k rozbití své mezinárodní izolovanosti.

Sovětský svaz šel druhou cestou. Následující události potvrdily správnost této úvahy. Německá porážka Polska a kapitulace Francie ukázaly nereálnost politiky Chamberlaina a Daladiera vůči Německu, ale i vůči Sovětskému svazu. Oba státníci propadli při zkoušce zralosti a museli opustit místo kormidelníků. Válečné události 1941 však současně ukázaly, že nebýt posunu sovětských hranic o stovky kilometrů na západ, pak možná průběh prvních měsíců války by byl pro SSSR daleko horší. Sám Churchill, když hodnotil tehdejší posun hranic, prohlásil, že si je „jasně vynutila bezpečnost Ruska stojícího tváří v tvář nacistické hrozbě."

Na straně druhé nelze to považovat za marxistické hodnocení ve smyslu stalinské „geniální předvídavosti" — i když v celém tomto vývoji je nutno vidět rozhodující úlohu Josefa Stalina. Stalin především, což je úkolem každého státníka, hledal bezpečnost pro svou zemi a jeho odpovědnost byla násobena tím, že šlo o jedinou socialistickou zemi světa. To, co Sovětský svaz učinil, byla nová brestlitevská smlouva, i když naruby. SSSR získal určitou jistotu, přičemž navíc získal území. Přitom jistě nešlo, jak se často vysvětlovalo, o detailně promyšlený záměr, který měl umožnit Sovětskému svazu zničit německého agresora. Vždyť, jak ukazují pozdější dokumenty, v Moskvě převládalo mínění, že II. světová válka je čistě záležitostí imperialistických zemí. Stalin sice nevylučoval konflikt s Německem, ale v srpnu 1939 jej nečekal tak brzo. Spíše věřil, že válka vyčerpá kapitalistické země natolik, že se bude opakovat to, co v létech 1917/18 — vzedmutí revoluční vlny a její vyústění v socialistické revoluce. K tomu ještě navíc přistupovalo jeho osobní přesvědčení, že Hitler dodrží smlouvy a že daleko větším nebezpečím je německá generalita, která by mohla vyprovokovat vojenskou srážku. Přestože však konflikt nebyl vyloučen, Sovětský svaz v následujících měsících zahájil vyzbrojování armády moderními zbraněmi.

S historií posledních 169 dní míru se zabývají i teze k 50. výročí Říjnové revoluce, které nedávno uveřejnil ÚV KSSS. Znovu se i zde zdůrazňuje, že sovětská vláda tehdy energicky usilovala o vytvoření systému kolektivní bezpečnosti v Evropě, aby byla zahrazena cesta k válce. Toto úsilí však narazilo na odpor západních politiků, kteří se snažili zaměřit nacistickou agresi proti Sovětskému svazu. „Za této složité situace — praví se v tezích — uzavřel Sovětský svaz smlouvu o neútočení s Německem, která mu umožnila zmařit plány imperialistů a získat čas pro upevnění obrany země. Zabránit válce za těchto podmínek však nebylo možné."

Historickým faktem zůstává, že od začátku II. světové války nastává postupné zhoršování sovětsko-německých vztahů. Nic nemůže být přesvědčivějším důkazem než tento fakt: v roce 1941 měl Sovětský svaz ve zbrani dvaapůlkrát více vojáků než v září 1939. Na samotné sovětsko-německé hranici bylo 21. června 1941 soustředěno na tři miliony vojáků s rudou pěticípou hvězdou.

SMLOUVA O NEÚTOČENÍ MEZI SSSR A NĚMECKEM Z 23. SRPNA 1939

Vláda SSSR a vláda Německa, vedeny přáním posílit mír, mezi SSSR a Německem a vycházejíce ze základních ustanovení smlouvy o neutralitě uzavřené mezi SSSR a Německem v dubnu 1926, dohodly se na tomto:

Článek I: Obě smluvní strany se zavazují zdržet se vzájemně jakéhokoli násilí, jakéhokoli agresivního činu a jakéhokoli napadení, a to jak samostatně, tak i společně s jinými mocnostmi.

Článek II: Stane-li se jedna ze smluvních stran objektem válečných akcí ze strany třetí mocnosti, nebude druhá smluvní strana podporovat tuto mocnost žádným způsobem.

Článek III: Vlády obou smluvních stran budou v budoucnosti stále ve vzájemném konzultačním styku, aby se vzájemně informovaly o otázkách, jež se dotýkají jejich společných zájmů.

Článek IV: Žádná ze smluvních stran se nezúčastní žádného seskupení států, které je přímo nebo nepřímo namířeno proti druhé straně.

Článek V: Vzniknou-li mezi smluvními stranami spory nebo konflikty o otázkách jakéhokoli druhu, budou obě strany tyto spory nebo konflikty řešit výlučně pokojným způsobem, cestou přátelské výměny názorů, nebo v nutných případech vytvořením komise pro vyřešení konfliktu.

Článek VI: Tato smlouva se uzavírá na deset let s tím, že pokud ji jedna ze smluvních stran nevypoví rok před uplynutím lhůty, bude doba platnosti automaticky prodlužována o prodlouženou na dalších pět let.

Článek VII: Tato smlouva bude ratifikována v době co nejkratší. Ratifikační listiny budou vyměněny v Berlíně. Smlouva vstupuje v platnost ihned po podpisu.

Dáno ve dvojím vyhotovení v německém a ruském jazyce v Moskvě 23. srpna 1939.

— ★ —

Při příležitosti podepsání smlouvy o neútočení mezi Německou říší a Sovětským svazem, podepsaní zplnomocněnci obou částí projednali v přísně důvěrném rozhovoru otázku vymezení oboustranných zájmových sfér ve východní Evropě. Rozhovor vedl k tomuto výsledku:

1. V případě teritoriálně politické změny v oblasti patřící baltským státům (Finsko, Estonsko, Lotyšsko, Litva) tvoří severní hranice Litvy současně hranici zájmových sfér Německa a SSSR. Zájem Litvy na vilnskou oblast se navzájem uznává.

2. Pro případ teritoriálně politické změny na území patřícím polskému státu budou zájmové sféry Německa a SSSR ohraničeny přibližně linií řek Narvy, Visly a Sanu.

Otázka, zdali je oboustranný zájem na udržení samostatného polského státu žádoucí a jak by tento stát byl ohraničen, může být s konečnou platností určena až v průběhu dalšího politického vývoje. V každém případě budou obě vlády otázky řešit v přátelském porozumění.

3. Vzhledem k jihovýchodní Evropě sovětská strana zdůrazňuje zájem na Besarábii. Německá strana zdůrazňuje naprostý politický nezájem o tuto oblast.

4. S tímto protokolem budou obě strany nakládat jako s přísně tajným.

Reportér, č. 16, 11.8.1967, str. 22-24